

ПРОБЛЕМИ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ СУЧАСНОГО ВЧИТЕЛЯ ТРУДОВОГО НАВЧАННЯ

Бурдун Віктор Васильович

Проблеми фахової підготовки сучасного вчителя трудового навчання

У статті розглядаються напрямки сучасної підготовки вчителів трудового навчання в світлі оновленого змісту трудового навчання і деякі проблеми цієї підготовки.

Ключові слова: фахова підготовка, вчитель трудового навчання, проектно-технологічна діяльність, компетентність.

Бурдун Виктор Васильевич

Проблемы профессиональной подготовки современного учителя трудового обучения

В статье рассматриваются направления современной подготовки учителей трудового обучения в свете обновлённого содержания трудового обучения и некоторые проблемы этой подготовки.

Ключевые слова: профессиональная подготовка, учитель трудового обучения, проектно-технологическая деятельность, компетентность.

Педагогічна діяльність – вічна сфера людської діяльності. Вона виникла разом з потребами суспільства в трансляції новим поколінням культури й соціального досвіду, який виражений у накопиченні попередніми поколіннями системі знань, способів діяльності, цінностей і норм. Значне місце в структурі соціального досвіду займає досвід професійної діяльності, освоєння якого новими поколіннями забезпечує зберігання професійної культури суспільства. Значна роль у цьому процесі належить учителю трудового навчання.

Питання фахової підготовки вчителя трудового навчання останнім часом досить часто розглядаються на сторінках фахових та інших видань, обговорюються на конференціях. Це пов'язано, перш за все, з оновленням змісту трудового навчання сучасної школи. У 2004 році був прийнятий Державний стандарт базової і повної середньої освіти, а з 2005 року учні п'ятих

класів шкіл України розпочали працювати за новими програмами й підручниками, в основу яких покладена проектно-технологічна діяльність, що вимагає від учителя трудового навчання координально нового підходу до підготовки до уроку та до методики його проведення. Серед останніх публікацій, присвячених підготовці вчителів трудового навчання, відзначимо роботи М.С. Курача [1], Н.Ю. Лазаренко [2], В.К. Сидоренка [3], В.В. Солов'я [4]. Сучасні підходи в підготовці вчителя трудового навчання розглядалися на III Міжнародній науково-практичній конференції «Проблеми трудової і професійної підготовки на початку XXI століття», яка відбулася в м. Слов'янську у 2007 році (Р.М. Горбатюк [5], О.М. Коберник [6], Л.Г. Хаєт [7] та ін.), на VIII Міжнародній науково-практичній конференції «Сучасні інформаційні технології та інноваційні методи навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми», яка відбулася у м. Вінниця у 2008 році (І.А. Радецька [8], В.В. Соловей [9] та ін.).

Розглянемо більш детально деякі аспекти підготовки вчителів трудового навчання, що розглядалися в роботах цих авторів. М.С. Курач у своїй роботі розкриває теоретичні підходи щодо використання явища перенесення знань, умінь та навичок у процесі художньо-трудової підготовки майбутніх учителів трудового навчання та педагогічні умови, що сприяють ефективності такої підготовки. Н.Ю. Лазаренко пропонує модель педагогічної діяльності вчителя трудового навчання й виділяє дев'ять напрямків цієї діяльності. В.К. Сидоренко розглядає актуальні проблеми підготовки вчителів трудового навчання у світлі реформування освіти в Україні. В.В. Соловей показує взаємозв'язок між технологічною підготовкою майбутніх учителів трудового навчання та змістом професійно орієнтованих дисциплін.

Теоретичним засадам формування інформаційної культури майбутніх учителів присвячена робота Р.М. Горбатюка. О.М. Коберник у своєму дослідженні розглядає компетентнісний підхід у підготовці вчителя трудового навчання й виділяє сім ключових компетентностей: навчальну, культурну, здоров'язберігаючу, інформаційно-комунікативну, соціальну, громадянську й

підприємницьку. Л.Г. Хаєт, В.В. Стешенко, Н.В. Вовк звертають увагу на нові аспекти в підготовці вчителя праці, серед яких особливо виділяють психологічну підготовку.

І.А. Радецька у своїй роботі вказує на необхідність активізації творчого пошуку майбутніх учителів трудового навчання за допомогою евристичних методів. В.В. Соловей розкриває сутність технологічної підготовки майбутнього вчителя трудового навчання.

У нашій статті розглядаються напрямки сучасної підготовки вчителів трудового навчання до якісного виконання своїх фахових обов'язків у світлі оновленого змісту трудового навчання й деякі проблеми цієї підготовки.

Узагальнюючи вимоги до особистості педагога, які забезпечують його готовність до професійної діяльності, наука прагне об'єднати їх у більш узагальнювальні цілісні властивості. Перш за все до них належить професіоналізм і близьке до нього поняття «професійна компетентність», яке відображає єдність теоретичної й практичної готовності педагога до здійснення діяльності та характеризує його професіоналізм [10, с. 40].

Своєрідність педагогічної діяльності робить неприпустимим наявність лише вузькоспеціалізованої компетентності, професіоналізм учителя визначається сполученням усіх видів професійної компетентності. Основою професіоналізму й професійної компетентності вчителя вважають, насамперед, педагогічну вмільсть, яка передбачає володіння педагогічними вміннями й навичками, педагогічною майстерністю, які забезпечують грамотну та педагогічно доцільну організацію педагогічного процесу. Крім того, специфіка педагогічної діяльності вимагає від учителя володіння системою загальнокультурних, спеціальних і психолого-педагогічних знань. Ефективна педагогічна взаємодія, установлення міжособистісних взаємин з учнями можливі тільки при наявності у вчителя широкого кругозору, загальної ерудиції, знань з різноманітних галузей соціальної, культурної, наукової, технічної інформації, на основі якої й формується творча, духовно багата особистість.

Однак, насамперед, учитель повинен володіти системою психолого-педагогічних знань, знати особливості педагогічної діяльності, її структуру, вимоги, які вона висуває до особистості педагога. Крім того, він повинен володіти системою концептуальних знань, які допомагають йому усвідомлено будувати педагогічний процес: про сутність освіти як соціального явища, про місце й роль шкільного навчання в системі неперервної освіти, про функції навчання, про сучасні підходи до освіти тощо.

Учителю також необхідні знання сутності процесу навчання, його закономірностей і принципів, особливостей і структури навчальної діяльності учнів, способів її організації, способів проектування навчального процесу та відбору змісту навчання, адекватних моделей, форм, методів і засобів навчання, основ процесу виховання учнів і способів організації виховного процесу в школі, сучасних педагогічних технологій, способів діагностики й аналізу результатів своєї педагогічної діяльності. Окремо необхідно виділити знання вчителя із загальної та вікової психології. Він повинен володіти психолого-педагогічними основами спілкування.

Далі перейдемо до розгляду специфічних психолого-педагогічних знань і вмінь, якими повинен володіти сучасний учитель трудового навчання. Обсяг необхідних знань і вмінь з предмета визначається Державним стандартом повної й середньої освіти та іншими нормативними документами Міністерства освіти і науки України. До спеціальних знань учителя трудового навчання, особливо у світлі змісту сучасної програми з трудового навчання, можна віднести знання сучасної техніки й виробничих технологій. Він повинен мати знання про рівень досягнень сучасної науки й техніки, структуру й організацію різних видів виробництва, їх сучасний стан, тенденції й перспективи розвитку, системи й засоби управління обладнанням, володіти знаннями про закономірності виробничих процесів, будову і принцип роботи обладнання, сучасні технології виробництва, принципи управління якістю продукції тощо. Рівень педагогічної майстерності вчителя трудового навчання залежить від його здібності синтезувати знання з різних галузей науки й практики,

структурувати їх, адаптувати до рівня сприйняття того чи іншого класу та зробити ці знання надбанням учнів цього віку.

Тому в програми підготовки вчителів трудового навчання у вищих навчальних закладах необхідно вносити зміни, які б дозволили майбутнім учителям трудового навчання оволодіти саме тими знаннями й уміннями, які їм будуть потрібні в школі та дозволять більш професійно виконувати завдання, що ставить перед ними зміст оновленої програми з трудового навчання. Кожен викладач вищого навчального закладу в рамках дисциплін, які він викладає, повинен побачити зміст своєї дисципліни в загальному процесі підготовки майбутнього вчителя трудового навчання й докласти всіх можливих зусиль для якісної підготовки цього фахівця.

Майбутній учитель трудового навчання ще в рамках навчання у вищому навчальному закладі повинен навчитися організовувати проектно-технологічну діяльність учнів різних вікових категорій, створювати банки проектів з урахуванням різноманітних здібностей і інтересів школярів, технічної оснащеності шкільних майстерень.

Організовуючи й здійснюючи роботу за методом проектів, учитель трудового навчання повинен уміти допомогти учням у складанні плану роботи над проектом, навчити їх знаходити об'єкти проектування, ставити перед собою проблеми й ефективно їх вирішувати, коригувати ескізи, конструкцію й технологію виготовлення виробу, що проектується. Для того, щоб учитель міг професійно й ефективно допомогти учням під час проектування виробів, він повинен мати певні знання з конструювання та моделювання, технічного дизайну, малюнку, колористики, мати художній смак тощо. Тому в навчальні програми підготовки вчителів трудового навчання необхідно вносити суттєві зміни щодо змісту існуючих курсів, коригувати їх у відповідності з сучасними вимогами шкільного курсу трудового навчання й включати курси за новими напрямками. Значну увагу при підготовці майбутнього вчителя трудового навчання необхідно також приділити вивченню передових сучасних технологій обробки різних матеріалів, виробничих, інформаційних технологій тощо.

Крім того, учитель трудового навчання повинен бути патріотом своєї країни, учити своїх учнів національних традицій, народних ремесел. Для цього в процес навчання у вищих навчальних закладах необхідно включати або ж розширювати та поглиблювати курси з художньої обробки матеріалів, декоративно-прикладного мистецтва, народних ремесел, історії національних традицій тощо.

Учитель повинен володіти традиційними й нетрадиційними методами навчання та постійно застосовувати їх у навчальному процесі, а саме вміти організовувати роботу в парах, у малих групах, уміти застосовувати в навчанні метод фантазування, метод створення ідеального об'єкта, володіти методикою вирішення проблемних ситуацій за допомогою методів «мозкового штурму», «морфологічних матриць», «синектики», «фокальних об'єктів» тощо. Застосовуючи ці методи, він підвищить інтерес учнів до праці, розвине в них творчі здібності, пізнавальну активність, навчить їх самостійно мислити й вирішувати певні проблеми, що стоять перед ними.

Для того, щоб учні розширювали свій кругозір, учителю трудового навчання необхідно звертатися і до старих, перевірених часом методів, наприклад, екскурсії. Він повинен уміти підібрати об'єкт екскурсії, організувати її належним чином, розробити гарні та цікаві завдання для кожного учня. Найбільш ефективними й цікавими для учнів у межах нової програми будуть екскурсії на великі виробничі підприємства, підприємства, які мають надсучасну техніку й застосовують передові технології, у конструкторські та патентні бюро. Непогано було б учителю разом з учнями відвідувати різноманітні виставки, на яких демонструються досягнення й останні розробки сучасного промислового комплексу, виставки народних майстрів тощо.

Звернемо також увагу на виховання учнів під час проведення уроків трудового навчання. Учитель повинен уміти виховувати в учнів наполегливість, допитливість, старанність, працьовитість, уміння доводити справу до кінця, постійно підвищувати свою майстерність. Крім того, учитель повинен уміти

навчати учнів працювати в колективі, спільно вирішувати проблеми та труднощі, працювати в команді. Ці та інші якості допоможуть учням у їх подальшому житті та професійній діяльності. Учитель повинен не тільки сам уміти тактовно спрямовувати учнів у необхідне русло, допомагати їм, але й уміти навчити тактовності самих учнів. Він повинен уміти підбадьорювати учнів у той час, коли вони стикаються з будь-якими труднощами. Учитель трудового навчання повинен уміти також навчати учнів культури праці, уміти сформувати творчий колектив, здатний спільно вирішувати будь-які проблеми.

Необхідно також звернутися до комунікативних умінь учителя трудового навчання. Він повинен уміти встановлювати конструктивні комунікативні зв'язки з адміністрацією, колегами, учнями та їх батьками. Під час роботи над проектами необхідно включати в роботу над ними не тільки учнів, а й учителів інших предметів, а саме: учителя малювання – при розробці ескізів; філологів та шкільного психолога – при роботі над пояснювальною запискою й підготовці доповіді для захисту проекту; учителя економіки – при виконанні економічних розрахунків та організації проведення маркетингових досліджень тощо. Учитель трудового навчання повинен уміти проводити виховні бесіди з батьками учнів з приводу виховання ними у своїх дітей творчого й старанного ставлення до праці. Учителю важливо не тільки самому володіти комунікативними вміннями, а й навчити учнів правил спілкування.

Дуже важливим для сучасного вчителя трудового навчання є володіння інформаційними технологіями та вміння їх застосовувати в навчальному процесі. Сучасні інформаційні технології, що дозволяють створювати, зберігати й перероблювати інформацію та забезпечувати ефективні способи її представлення користувачу, є потужним інструментом прискорення прогресу в усіх сферах громадського розвитку. Безумовно, це один з суттєвих чинників, які визначають конкурентоспроможність країни, регіону, певного підприємства. Важлива роль у процесі створення й використання інформаційних технологій належить системі освіти.

У Державному стандарті базової й повної середньої освіти зазначається, що через зміст освітньої галузі «Технологія» забезпечується ознайомлення учнів з місцем і роллю інформаційно-комунікаційних технологій у сучасному виробництві, науці, повсякденному житті та їх підготовка до раціонального використання комп'ютерних засобів при розв'язанні задач, пов'язаних з опрацюванням інформації, її пошуком, систематизацією, зберіганням, поданням, передаванням [11, с 11]. Це завдання покладено саме на вчителя трудового навчання, який повинен сам досконало володіти інформаційними технологіями. Для цього необхідно відкоригувати підготовку майбутніх учителів трудового навчання з інформатики, додавши до неї більш ґрунтовну прикладну підготовку в межах указаного вище завдання. Особливо необхідно звернути увагу в цій підготовці вчителя трудового навчання на вміння вести ним пошук інформації, обробляти й систематизувати її. У якості прикладного характеру знань і вмінь з інформатики вчителі трудового навчання повинні вміти створювати банк даних з різноманітними проектними роботами, працювати з технічною документацією на комп'ютері, уміти робити креслення та розрахунки з використанням комп'ютерних програм. Крім того, сучасне навчання вже досить важко уявити без мультимедійних технологій, які дозволяють використовувати текст, графіку, відео й мультиплікацію в інтерактивному режимі й тим самим розширюють галузі застосування комп'ютера в навчальному процесі. Тому вчителю трудового навчання необхідно навчитися володіти засобами мультимедіа і, крім того, навчитися готувати та створювати мультимедійні продукти.

Важливим для вчителя трудового навчання є також знайдення власного стилю діяльності, свого обличчя. Іноді в школі спостерігається ставлення до вчителя трудового навчання як до людини, яка тільки вміє ремонтувати та забивати цвяхи. Ставлення до нього є таким, яке, насамперед, сам учитель дозволив створити оточуючим. Крім того, що вчитель повинен у своїй діяльності суворо дотримуватися державних нормативних документів, він

повинен бути особистістю, яка має власні думки, погляди, захоплення, свою індивідуальність.

Таким чином, творчий характер педагогічної діяльності вимагає постійного особистісного й професійного зростання, розвитку своєї творчої індивідуальності, своєї загальної й професійно-педагогічної культури. Удосконалення професійної майстерності й професійної культури вчителя можливі тільки в процесі постійної роботи над собою, яка передбачає особливу організацію всього його життя. Безумовно, творчий пошук і творче ставлення до праці складають важливу умову ефективності будь-якої професійної діяльності, але саме в педагогічній вони є нормою, без якої ця діяльність не може відбутися взагалі.

Література

1. Курач М. С. Явище перенесення в художньо-трудої підготовці майбутніх учителів трудового навчання / М. С. Курач // Трудова підготовка в закладах освіти. – 2008. – № 1. – С. 29–32.

2. Лазаренко Н. Ю. Модель педагогічної діяльності вчителя трудового навчання / Н. Ю. Лазаренко // Трудова підготовка в закладах освіти. – 2008. – № 2. – С. 44–46.

3. Сидоренко В. К. Актуальні проблеми підготовки вчителів трудового навчання в світлі реформування освіти в Україні / В. К. Сидоренко // Трудова підготовка в закладах освіти. – 2004. – № 2. – С. 41–44.

4. Соловей В. В. Взаємозв'язок між технологічної підготовкою майбутніх учителів трудового навчання та змістом професійно-орієнтованих дисциплін / В. В. Соловей // Трудова підготовка в закладах освіти. – 2008. – № 2. – С. 47–51.

5. Горбатюк Р. М. Теоретичні основи формування інформаційної культури майбутніх інженерів-педагогів / Р. М. Горбатюк // Проблеми трудової і професійної підготовки : зб. наук. пр. – Слов'янськ : СДПУ, 2008. – Вип.12. – С. 204–211.

6. Коберник О. М. Компетентнісний підхід в технологічній освіті / О. М. Коберник // Проблеми трудової і професійної підготовки : зб. наук. пр. – Слов'янськ : СДПУ, 2008. – Вип.12. – С. 9–16.

7. Хаєт Л. Г. Нові аспекти в діяльності вчителя праці / Л. Г. Хаєт, В. В. Стешенко, Н. В. Вовк // Проблеми трудової і професійної підготовки : зб. наук. пр. – Слов'янськ : СДПУ, 2008. – Вип.12. – С. 16–23.

8. Радецька І. А. Евристичні методи активізації творчого пошуку майбутніх вчителів трудового навчання / І. А. Радецька // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методи навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми : зб. наук. пр. – К.-Вінниця : ДОВ «Вінниця», 2008. – Вип. 19. – С. 457–461.

9. Соловей В. В. Сутність технологічної підготовки майбутнього вчителя трудового навчання / В. В. Соловей // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методи навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми : зб. наук. пр. – К.-Вінниця : ДОВ «Вінниця», 2008. – Вип. 19. – С. 480–485.

10. Педагогика : учеб. пособие для студ. пед. учеб. заведений / В. А. Слостенін, И. Ф. Исаев, А. И. Мищенко и др. – М., 1998. – 658 с.

11. Державний стандарт базової і повної середньої освіти // Освіта України. – №5. – 20 січня 2004. – С. 1–13.

Victor Vasilievich Burdun

Problems of Professional Training of Modern Teachers of Labour Training

Directions of education of modern teachers Labour Training under the conditions of updated content of Labour Training and some problems of this education are examined in the article.

Keywords: professional education, teachers of the Labour Training, project and technological activity, competence.

Бурдун Віктор Васильович – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри інженерно-педагогічних дисциплін Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Коло наукових інтересів – проблеми трудової та професійної підготовки.